

ЖИТТЯ У СЛОВІ: КІЛЬКА ШТРИХІВ ДО ПОРТРЕТА СТЕФАНА ХОРОБА

Аж не віриться, що моєму учневі, моєму молодшому колезі Стефанові Хоробу виповнюється 70 літ! Адже здається, що то було зовсім недавно, коли ми запізналися на моїй лекції в Українському Вільному Університеті, куди він 1995 року разом із групою молодих учених з України приїхав на наукове стажування до Мюнхена. З-поміж інших стажистів я майже одразу запримітив його непідробний інтерес не лише до мистецтва слова, а й до культури загалом, зокрема національного театру, що було очевидним у післялекційних запитаннях та

обговореннях мого викладу. Не приховую, таке бажання, така жадоба до нових знань, до з'ясування досі невідомого чи незвіданого, до вивчення нових сторінок українського письменства і театру своєю чергою вже зацікавили мене. Невдовзі ми познайомилися ближче, коли я оповідав Стефанові Хоробу про мого вуйка Григора Лужницького – письменника, культурного і громадського та церковного діяча, про діяльність Львівського літературного угруповання «Логос», до якого, крім Григора Лужницького, входили драматург і поет Василь Мельник (Лімниченко), прозаїки і публіцисти Степан Семчук, Орест Петрійчук (Олександр Мох), Осип Лещук, Роман Дурбак та ін.

Власне, ці розповіді, певно, і дали поштовх до досліджень Стефаном Хоробом творчості багатьох «логосівців», зокрема Григора Лужницького та Василя Мельника (Лімниченка), загалом розвитку української християнської драматургії. Можливо, звідси і підготовлені ним до друку, а згодом опубліковані вперше в Україні релігійні п'єси Григора Лужницького «Посол до Бога» і «Вибране», Василя Мельника (Лімниченка) «Убите щастя» і порівняно недавно видана антологія християнської драми «Сценічне слово Благовісту», а також наукова праця «Українська релігійна драма кінця XIX-початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність», що, до речі, отримали схвальні відгуки в українській періодиці США, Канади, Німеччини та Польщі. Загалом

прагнення Стефана Хороба повернути до художнього та наукового світу вітчизняного письменства та літературознавства малознані або й досі невідомі імена, книги, дослідження – одна з характерних рис його творчості.

Пригадую, як одного недільного дня після служби Божої у греко-католицькій церкві Мюнхена на запрошення дружини письменника та журналіста Ростислава Єндика Тересії ми прийшли до її оселі, в якій останні роки свого життя замешкав цей активний діяч української еміграції. Все тут нагадувало інтер'єр гуцульського дому: і безліч вишиванок, і розмаїті ліжники, й інкрустовані шкатулки, інші побутово-декоративні речі. Та найбільше вражала домашня книгозбірня господаря з безліччю томів українських і зарубіжних авторів, а також власних видань прози і публіцистики, документалістики і науки. Саме на них звернув увагу Стефан Хороб – адже про Ростислава Єндика натоді в Україні майже нічого не знали. Тож люб'язна господиня і племінниця письменника Іванка Березовська, яка гостювала тоді у вуйка, приїхавши з Канади, подарували йому цілий стос книжок земляка (Єндик родом з Коломийщини). І яке було мені приємне подивування, коли через якийсь час до мене надійшли статті про творчість Ростислава Єндика, перевидані його книги прози, а також автореферат дисертації про його художню спадщину. До цього доклався Стефан Хороб безпосередньо – і як редактор, і як науковий керівник.

Згодом він упорядкує і видасть окремими томами літературознавчі студії учених з української діаспори - Володимира Державина, Леоніда Білецького, а також досі невідому працю Михайла Роздольського «Теорія драматичного мистецтва», що присутньо доповнили вітчизняну науку про мистецтво слова. До цього ряду додаймо його студії про Юрія Бойка-Блохина, Богдана Лепкого, Миколу Євшана, Ігоря Качуровського, про діяльність критиків періоду МУРу (Мистецького українського руху), що функціонував у Баварії наприкінці 40-х років (Остап Грицай, Юрій Шерех) – і перед нами постане неспокійна та одержима постать в сучасній українській філологічній науці з невтолимим прагненням пізнати її зусбіч й заповнити ті прогалини, як утворилися в силу ідеологічних перепон і які донедавна збіднювали наші уявлення про національне письменство і культуру без огляду на те, де витворювалися їх естетичні цінності – на материковій землі чи в еміграції. Не можу не порадіти з того, що саме Стефан Хороб упорядкував і видав мою книгу літературознавчих праць в Україні – «Світовий код українського письменства», а тепер підготував до друку нову збірку моїх вибраних праць, що були написані в різні роки українською, англійською та німецькою мовами й публікувалися в різних світових часописах.

Та все ж основна сфера наукових зацікавлень Стефана Хороба, звісно ж, драматургія і сценічне мистецтво, причому не лише, сказати б, українського походження, а й європейського штибу. Такий його погляд

на улюблену тему, такі його обшири розуміння свого національного і загальнолюдського культурного простору дали плідні результати. Спочатку це були його дисертаційні дослідження в УВУ під моїм керівництвом, що він їх успішно захистив наприкінці 90-х років, а згодом видав окремими монографіями в Україні («Українська релігійна драма кінця XIX – початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність» та «Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм)»), а потім так чи інакше розгортав свої дослідницькі межі в інших виданнях, приміром таких, як «Українська драматургія: крізь виміри часу (Теоретичні та історико-літературні аспекти драми)», «Слово, образ, форма: у пошуках художності», «Українська драматургія 20-30-х років у Західній Україні та діаспорі», «Сторінки історії української драматургії кінця XIX – початку XX століття» та ін. Характерною рисою таких праць Стефана Хороба є «панорамне» дослідницьке бачення чи то художнього процесу, естетичного явища, літературного факту, окремішньої творчої постаті чи її творів, їх вписуваність до координат не лише національного письменства і театру, а й зарубіжної літератури і сценічного мистецтва.

Загалом порівняльно-типологічні підходи в цих та інших виданнях Стефана Хороба є примітною ознакою його дослідницьких концепцій. Окрім того, він не цурається «заглянути» за те чи те явище, запримітити його джерела, особливості розвитку та самодостатність, як це спостерігаємо в аналітичних розмислах про модерністські типи художнього мислення в українській драматургії, самототожність українських і європейських варіантів неоромантизму, символізму та експресіонізму. Зрозуміла річ, він зчаста у своєму аналізі покликається як на авторитетних, так і на рядових учених, вітчизняних і зарубіжних дослідників. Однак, як і належить справжньому досвідченому науковцю, що має систему своїх поглядів і переконань, він аж ніяк не реферує чужі думки або ж безпристрасно оцінює їх у своїх наукових пошуках, а передовсім віднаходить ті дослідницькі аспекти у їх студіях, за допомогою яких виходить на рівень необхідного аналітизму в осмисленні та вивченні тих чи тих явищ та з'яв. При цьому робить це, сказати б, делікатно, толеруючи різні, нерідко прямо протилежні позиції різних учених. Я б навіть сказав, що він радше тут виступає як співбесідник – принциповий і коректний, вимогливий і доброзичливий, такий, що вміє прислухатися до інших, самостійно вибудовуючи свої координати цінностей та естетичних інтересів в осягненні поліаспектних проблем розвитку все тієї ж української драматургії і театру.

До речі, у багатьох розвідках Стефан Хороб постає як вдумливий, ерудований, щедрий на асоціації мистецтвознавець. Аби в цьому переконатися, достатньо прочитати його книгу «Збережені миті» або ж компаративістську розвідку «Діалоги у відсвіті слова», в яких розміщено портрети акторів, режисерів, кіномитців, співаків, живописців, численні ре-

цензії та огляди на театральні вистави, кінофільми тощо. А також глибоко аналітичні і синтезовані розвідки про сценічну історію знаменитого «Украденого щастя» Івана Франка, про екранізацію повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» і розвиток українського «поетичного кіно», про лірико-інтимну драматургію О. Олеся в сценічній інтерпретації режисера «Молодого театру» Леся Курбаса, про типологію символізму у п'єсах українських авторів та ірландського драматурга В.-Б.Сйтса та ін.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що в особі Стефана Хороба маємо органічне поєднання літературознавчої і театрознавчої науки (пишучи про драму, треба знати специфіку театру), історика літератури і критика-мистецтвознавця. Здається, ця злютованість академічної науки і поточної критичної діяльності в нього віддавна, ще відтоді, коли, навчаючись в аспірантурі, писав кандидатську дисертацію і працював журналістом в газетах Прикарпаття. Та й сьогодні нема-нема цей азарт рецензента чи то театральної вистави, чи то художнього твору проявляється на сторінках українських періодичних видань, причому проявляється не в короткій критичній замітці, а в розлогій здебільшого статті. Їх він, як і своєрідні силуетки про акторів, режисерів, співаків та письменників, публікував у своїх книгах «На літературних теренах», «Літературно-мистецькі знаки життя», «Діалоги у відсвіті слова». А деякі з них, як приміром, рецензія-відгук на спектакль «Украдене щастя», розросталися до окремішнього дослідження: драматургічний текст п'єси Івана Франка та його постановка в театрі з видозміною жанру вистав – від мелодрами до високої народної філософської трагедії.

До слова, мені як дослідникові творчості Івана Франка імпонує нова методологія у вивченні драматургічної спадщини і театрознавчих та літературознавчих статей Каменяра Стефаном Хоробом. Використовуючи драматургію, теоретичні та історико-літературні положення про специфіку драматичного мистецтва, а також численні театрознавчі студії Івана Франка, порівняльно-типологічно зіставляючи їх із європейською теорією та історією драми, Стефан Хороб по-новому підходить до аналізу Франкового розуміння таких ідейно-естетичних категорій, як конфлікт, драматизм, сценічність, характер та структура п'єси, своєрідність художнього мислення драматурга, авторської стратегії цілісності драми тощо. Відтак його книга «Драма – моя стародавня страсть» (Драматургія і театр Івана Франка) претендує на певні наукові відкриття. А це, погодьмося, важить чимало, надто ж у наш час, коли франкознавство набуває нових обширів в осмисленні, нових засягів в аналізі художнього та наукового універсуму Івана Франка.

Про що чи про кого б не писав Стефан Хороб, він завше прагне побачити не «застигле» явище, констатуєчи лише факт його існування, а його сказати б, відрух, динаміку розвитку. Так було, наприклад, з модернізмом в історії української драматургії і театру й християнською

драмою, «стрілецькою» п'есою та «стрілецьким» театром (це останнє – по суті цілковито неznана сторінка в їх історії) або ж у цілому ряді сильветок. І не тільки зв'язаними з його улюбленими драмою і театром, а й з іншими родами і жанрами письменства. Так, аналізуючи прозу Василя Стефаника крізь призму драматургічних категорій, він у великій студії «Драма в новелі» доводить невід'ємність драматичного мислення письменника в загальній структурі його авторської ідейно-естетичної свідомості впродовж усієї творчості новеліста; у статті «Проза Марка Черемшини: текст, контекст, метатекст» він показує, як розгорталася у творчості прозаїка наративно-сюжетні та образні структури і яким чином вони впливали на жанрову систему письменника. Ще в іншому дослідженні «Експресіоністські новели Василя Ткачука» Стефан Хороб виявляє динаміку стилю автора, а в розвідках «Криниця живлющої духовності Романа Федоріва» та «Фольклорна природа прозових творів Степана Пушика» висвітлює художню трансформацію ними багатющої народнопоетичної образності та естетичних засобів впливу.

Уже коли я веду мову про прозаїків, то мушу сказати й про таку рису наукових обсервацій Стефана Хороба, як їх багатовимірність. І справді, попри те, що головними для нього, як уже акцентувалося, завжди є дослідження драми як роду літератури і виду мистецтва, він не цурається й інших тем та проблем як історії літератури, так і літературної критики. Певно, така багатозахоплюваність виявом слова, дала йому можливість писати не лише про цілі покоління національної драматургії як материкової України, так і українського зарубіжжя (свідомо не називаю прізвищ, бо це займе багато місця), а й про теоретичні та історико-літературні явища нашого письменства в його зіставленнях із зарубіжним письменством, про функціональність сучасної літературної критики («Сестра чи прислуга?»), про творчість художників слова з рідного краю («Сьогодення письменників Прикарпаття: творчі пошуки й постаті»), про нові підходи у перекладацтві «Методологічні концепти в інонаціональному бутті літературного твору: транслятологічні паралелі»). Врешті, така залюбленість у слово, вочевидь, спонукала його до самостійних і доволі кваліфікованих перекладів на українську з білоруської та російської мов (згадаймо бодай його переклади прози Світлани Алексієвич чи п'єс Володимира Бутромєєва та Анатолія Делендика).

Живучи у слові і задля слова, від Стефана Хороба можна чекати й інших творчих несподіванок. Так, він першим упорядкував разом зі мною антологію поезій, присвячених Блаженнішому Патріярху Йосифу Сліпому «Серця живе джерело» (витримала три видання). Був упорядником та науковим редактором таких праць, як «Нариси з поетики: теоретико-методологічні та історико-літературні виміри», «Василь Стефаник – художник слова», «Шевченко. Франко. Стефаник», «Покутська трійця» в загальноукраїнському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття», «Тарас Шевченко: погляд з третього тисячоліття»,

«Василь Стефаник: наближення», а також книг, присвячених колишнім професорам кафедри української літератури, якою він сьогодні керує, – Володимирові Полеку («Сівач духовності»), Степанові Пушику («Слово і доля») та Любові Кіліченко («І все життя – подвижництво у рідному слові...»).

Загалом Стефан Хороб видав понад тридцять книг як автор особистих чи колективних наукових та науково-популярних праць, як науковий редактор чи упорядник літературознавчих і театрознавчих досліджень, як літературний редактор та перекладач художніх творів, використовуючи при цьому різні жанрові форми – від монографій до сільветок і рецензій та оглядів. Його монографії народжувалися із потреб повному осмислити те чи те явище в українському національно-культурному процесі, сказати б, з якогось первинного стратегічного задуму, його зібрані студії – з повсякденної, мовити б, поточної наукової роботи, що триває безупинно, його редагування та впорядкування – із нагальних вимог якомога продуктивно заповнити ті місця в українській літературі і мистецтві, що донедавна були невідомими або ж малознаними. І не лише для широкого загалу, а й почасти для фахівців. Власне, це й робить його наукові та художні спостереження конче затребуваними сьогодні. І не тільки в координатах нинішнього вчення про мистецтво слова в Україні, а й у дослідженнях про національне письменство і театр діаспорних учених (стверджую, що на його літературознавчі і театрознавчі праці нерідко покликаються в наукових колах української еміграції).

Якщо ж оглянути все те, що Стефан Хороб професійно створив у своєму науковому і літературному овиді впродовж цього часу, можна зробити висновок, що горизонти його творчих зацікавлень доволі широкі, хоча все-таки він віддає перевагу дослідженням про письменників та діячів культури кінця XIX – початку XX століття, здається, цей період нашої літератури і театру зчаста ним «обживається». У давнє письменство він заходить порівняно рідко (хіба що з метою виявити окремі джерела тих чи тих явищ, естетичних відрухів тощо), у кінець XX – початок XXI століття знову ж таки з намірами простежити певні тенденції, певні образно-естетичні події, що колись зароджувалися в минулому, надто ж наприкінці XIX- початку XX століття, а також коли пише невеликі сільветки чи рецензії літературознавчого і мистецтвознавчого характеру.

На такому широкому полі дослідницьких обсервацій Стефана Хороба, зрозуміла річ, виникають і відповідні, властиві для нього наукові зацікавлення: тут і типи художнього мислення, і авторська ідейно-естетична свідомість доби модернізму, і сюжетно-композиційні виміри, і жанрово-стильові зрізи, і компаративістські характеристики, і транслятологічні особливості, і різнобічні питання поетики... Водночас такі проблеми мають теоретичне та історико-літературне спрямування, вивчення як національного, так і зарубіжного письменства і театру.

...Справді, не віриться, що до Стефана Хороба у розповні його життєвих і творчих сил прийшов такий славний ювілей: 70-ліття у відсвіті слова. Тож як людина, за плечима якої вже минули не одні ювілейні відсвятка, як науковий керівник «мюнхенських» дисертацій ювіляра, врешті, як Почесний доктор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, давній і щирий приятель цього славного навчального закладу Івано-Франківщини, я від усієї душі зичу імениннику таких же успішних років життя й надалі. У слові і зі словом на дорогах наукового, педагогічного та звичайного людського буття.

Як мовиться з такої нагоди: «З роси і води!»

Леонід Рудницький, м. Філадельфія, США